

GROOMING – RISKS ARISING FROM TECHNOLOGICAL DEVELOPMENTS

GROOMING – ZAGROŻENIA WYPŁYWAJĄCE Z ROZWOJU TECHNOLOGII

Dagmara Czuchan^{B-F}

Institute of Political Science and Administration, University of Siedlce, Poland
Instytut Nauk o Polityce i Administracji, Uniwersytet w Siedlcach, Polska

Czuchan, D. (2025). Grooming – risks arising from technological developments / Grooming – zagrożenia wpływające z rozwoju technologii. *Social Dissertations / Rozprawy Społeczne*, 19(1), 277-291. <https://doi.org/10.29316/rs/211186>

Authors' contribution /

Wkład autorów:

- A. Study design /
Zaplanowanie badań
- B. Data collection /
Zebranie danych
- C. Data analysis /
Dane – analiza
i statystyki
- D. Data interpretation /
Interpretacja danych
- E. Preparation of manu-
script /
Przygotowanie artykułu
- F. Literature analysis /
Wyszukiwanie i analiza
literatury
- G. Funds collection /
Zebranie funduszy

Tables / Tabele: 1

Figures / Ryciny: 6

References / Literatura: 27

Submitted / Otrzymano:

2025-07-09

Accepted / Zaakceptowano:

2025-09-22

Abstract: The aim of this study is to analyze the phenomenon of grooming in the context of the development of digital technologies, with particular emphasis on the Internet and social media.

Material and methods: The research methods used included content analysis, description, and exegesis of legal texts, reports, and literature on the subject. Analysis and description of the content of the literature on the subject played a particularly important role. The analyzed materials included scientific studies on the phenomenon of grooming, including both concise studies and scientific articles, reports containing research results on grooming, and legal acts concerning this phenomenon.

Results: This allowed for the examination and description of the phenomenon of grooming and its potential consequences for both victims and perpetrators. Grooming, defined as the process of manipulation and exploitation of minors by adults in order to establish a relationship and then exploit it for sexual purposes, is a growing threat in the digital age. The article identifies key factors contributing to the escalation of this phenomenon, taking into account the impact of dynamic technological developments, including artificial intelligence and content recommendation algorithms, which may unknowingly make it easier for perpetrators to reach potential victims. In addition, the psychological consequences of grooming, such as depression, anxiety, and panic attacks, are analyzed.

Conclusions: The conclusions of the study point to the need to intensify educational activities and implement effective preventive mechanisms aimed at reducing the scale of this phenomenon in the context of advancing digitalization. These measures should be introduced due to the ongoing development of this phenomenon, which poses a threat to the safety of minors.

Keywords: grooming, minors, network, Internet, technological development

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza zjawiska groomingu w kontekście rozwoju technologii cyfrowych, ze szczególnym uwzględnieniem Internetu oraz mediów społecznościowych.

Materiał i metody: W trakcie badań zostały wykorzystane takie metody badawcze jak: analiza treści, deskrypcja i egzegeza tekstów prawnych, raportów oraz literatury przedmiotu. Z czego szczególną rolę odgrywały analiza i deskrypcja w zakresie treści zawartych w literaturze przedmiotu. Wśród analizowanych materiałów znalazły się opracowania naukowe dotyczące zjawiska groomingu, z uwzględnieniem zarówno opracowań zwartych, jak i artykułów naukowych, raporty z zawartymi wynikami badań na temat groomingu oraz akty prawne dotyczące tego zjawiska.

Wyniki: Pozwoliło to na zbadanie i opisanie zjawiska groomingu oraz jego potencjalnych konsekwencji zarówno dla ofiar, jak i sprawców. Grooming, definiowany jako proces manipulacji i wykorzystywania osób niepełnoletnich przez dorosłych celem nawiązania relacji, a następnie jej instrumentalnego wykorzystania w celach seksualnych, stanowi

Adres korespondencyjny: Dagmara Czuchan, Instytut Nauk o Polityce i Administracji, Uniwersytet w Siedlcach, ul. Żytnia 39, 08-110, Siedlce, Polska; email: czuchan.dagmara@gmail.com ORCID: 0009-0008-9287-4608

Copyright: © 2025 Dagmara Czuchan

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0).

narastające zagrożenie w erze cyfrowej. W artykule dokonano identyfikacji kluczowych czynników sprzyjających eskalacji tego zjawiska, uwzględniając wpływ dynamicznego rozwoju technologii, w tym sztucznej inteligencji oraz algorytmów rekomendujących treści, które mogą nieświadomie ułatwiać sprawcom dotarcie do potencjalnych ofiar. Ponadto, przeanalizowano konsekwencje psychologiczne wynikające z doświadczenia groomingu, takie jak m.in.: depresja, lęki, ataki paniki. **Wnioski:** Wnioski płynące z opracowania wskazują na konieczność intensyfikacji działań edukacyjnych oraz implementacji skutecznych mechanizmów prewencyjnych, mających na celu ograniczenie skali tego zjawiska w kontekście postępującej cyfryzacji. Wspominane działania należałoby wprowadzić ze względu na postępujący rozwój zjawiska stanowiącego zagrożenie dla bezpieczeństwa osób niepełnoletnich.

Słowa kluczowe: grooming, małoletni, sieć, Internet, rozwój technologii

Wstęp

Postępujący rozwój technologii w ostatnich dekadach zmienił i wciąż zmienia sposób, w jaki żyjemy, pracujemy, komunikujemy się. Komputery, smartfony i przede wszystkim media społecznościowe, na które jeszcze dwie dekady temu nie każdy mógł sobie pozwolić, dziś stały się nieodłączną częścią codzienności – również w życiu najmłodszych użytkowników. Błyskawiczny rozwój technologii daje dzieciom i nastolatkom szerokie możliwości i szanse rozwoju, z których z pewnością korzystają, ale jednocześnie niesie on ze sobą liczne wyzwania i zagrożenia. Wraz z rosnącą obecnością najmłodszych w sieci, pojawiły się nowe zagrożenia, które jeszcze kilkanaście lat temu były marginalne – mowa jest tu o groomingu, niepokojącym zjawisku współczesnej przestępczości internetowej. Znalezienie równowagi między tym, co cyfrowe, a otaczającą przestrzenią poza wirtualną staje się obecnie wyzwaniem.

Celem towarzyszącym autorowi niniejszego artykułu jest analiza zjawiska groomingu w kontekście zagrożeń, jakie niesie ze sobą rozwój technologii. Przedmiotem rozważań będą zarówno mechanizmy działania sprawców w środowisku cyfrowym, jak i konsekwencje psychologiczne i społeczne, jakie ponoszą ofiary. Istotnym aspektem będzie również ocena aktualnych regulacji prawnych w zakresie przeciwdziałania groomingowi oraz wskazanie barier technologicznych i praktycznych, które utrudniają skuteczną ochronę dzieci w Internecie.

Jako tezę zawartą w niniejszej pracy można uznać, że rozwój technologii, mimo swojej użyteczności, istotnie jednak zwiększa ryzyko kontaktu dzieci z osobami, które nie mają dobrych intencji, a mechanizmy prewencji i kontroli są wciąż niewystarczające wobec skali i dynamiki zagrożenia.

Czym jest *grooming*? Pojęcie i specyfika w środowisku cyfrowym

Grooming to działania polegające na nawiązaniu relacji z dzieckiem, w szczególności przez Internet, w celu zbudowania zaufania, a następnie korzystając z technik manipulacyjnych, wykorzystania tej relacji do seksualnego wykorzystania małoletniego (Fisiak, 2002). Słowo to pochodzi od angielskiego czasownika „groom”, które oznacza „opiekować się”, „pielęgnować”, „dbać” (Fisiak, 2002). Grooming został zdefiniowany w art. 23. Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych. Treść przepisu obejmuje nagabywanie dzieci dla celów seksualnych przez osobę dorosłą za pośrednictwem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych, propozycji spotkania w celu popełnienia przeciwko dziecku przestępstwa o charakterze seksualnym (Konwencja o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, 2007, art. 23). Artykuł ten nakłada na państwa obowiązek penalizacji *groomingu*. Do polskiego Kodeksu karnego przestępstwo groomingu zostało dodane nowelizacją z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw i zjawisko to znalazło wyraz w art. 200a.

W czasach przed powszechnym dostępem do Internetu sprawcy nawiązywali relacje z ofiarami głównie osobiście, wykorzystując strategie uwodzenia, takie jak rozmowy czy wręczanie drobnych podarunków. Dziś dzięki możliwościom jakie daje Internet sprawca z łatwością realizuje swoje zamiary. Przedsięwzięte w sieci wirtualnej działania sprawcy nierzadko zmierzają i prowadzą do wykorzystania dziecka w świecie realnym. Dzieci stają się bardzo łatwym celem sprawcy poprzez uzależnianie ich od siebie. *Modus operandi* osób o skłonnościach pedofilskich jest podobny, bowiem za pośrednictwem komunikatorów i portali społecznościowych komunikują się one z wybranym dzieckiem i nawiązują z nim relację. Wszelkie możliwości kreowania tożsamości w Internecie pozwalają pedofilom na skrywanie swoich danych indywidualizujących, tj. imienia, nazwiska, często też wieku czy płci. Stają się anonimowi.

W literaturze wyróżnia się najczęściej następujące fazy groomingu:

1. **Wybór ofiary** – może być poprzedzony selektywnym wybraniem ofiary po zdobyciu informacji dostępnych w mediach społecznościowych (Płycewski i in., 2022). W ten sposób sprawca wybiera najbardziej atrakcyjną dla siebie ofiarę. Dzieci cechuje łatwowierność i podatność na manipulację, przez co pedofil niekiedy z łatwością osiąga swój cel. Dzieci bardzo często nie rozumieją i nie widzą, że dorosły może mieć wobec nich złe intencje.
2. **Budowanie relacji** – przeprowadzanie rozmów, komplementy, oferowanie zrozumienia i akceptacji.
3. **Izolacja** – przekonanie dziecka o konieczności zachowania relacji w sekrecie. Nastawienie go przeciwko ludziom z najbliższego otoczenia, odcięcie od świata offline (Płycewski i in., 2022).
4. **Przygotowanie do wykorzystania** – sprawca zaczyna sprowadzać rozmowy w kierunku seksualnym.
5. **Wykorzystanie seksualne** – udana próba nakłonienia dziecka do przesłania nagich zdjęć czy spotkanie offline. Może więc się to odbyć zarówno online, jak i offline (Płycewski i in., 2022).

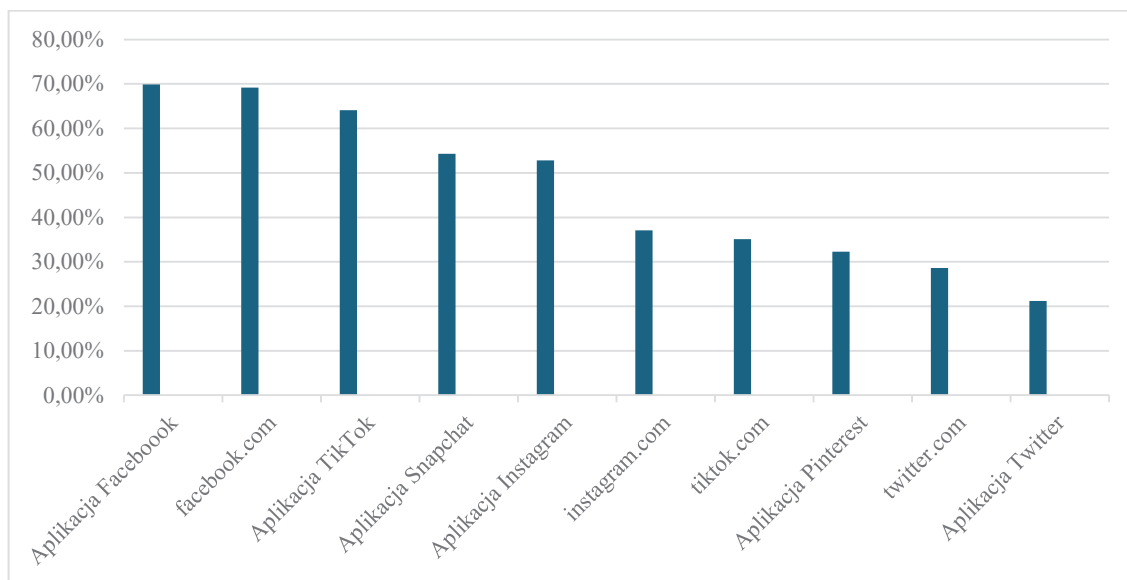
Co odróżnia grooming cyfrowy od jego odpowiednika offline to m.in.: skala, szybkość budowania relacji, możliwość wielokrotnej tożsamości sprawcy i niestety łatwość usuwania śladów przestępstwa (Pendzialek, 2023). Ponadto, zjawisko to łączy się z innymi formami przemocy, takimi jak sexting bez zgody czy sextortion. Sexting to wysyłanie innym osobom przez Internet lub telefon swoich intymnych zdjęć lub filmów (Lenart-Kłoś, Kosik, Mazur, 2024). Z kolei sextortion jest formą szantażu internetowego, w którym sprawca szantażuje swoją ofiarę, grożąc jej udostępnieniem intymnych materiałów ofiary w przypadku niespełnienia żądań.

Technologie a nowe możliwości sprawców

Media społecznościowe jako narzędzie groomingu

Rosnąca popularność platform takich jak TikTok, Snapchat, Instagram, Messenger czy Discord otwiera przed sprawcami możliwość łatwego nawiązywania kontaktu z dziećmi. Portale społecznościowe oferują wiele różnorodnych usług, które umożliwiają kreowanie swojej internetowej tożsamości i dzielenie się różnymi aspektami swojego życia takimi jak: publikowanie zdjęć czy nagrań wideo, dzielenie się swoimi przemyśleniami i przeżyciami w formie statusów, uczestniczenie na forach dyskusyjnych czy też komunikację w formie czatu w czasie rzeczywistym. Sposób działania sprawców jest następujący: tworzą oni fałszywe profile, udają rówieśników, wchodzą z dziećmi w dialog pod pretekstem wspólnych zainteresowań czy rozrywki. Przykładowe nagranie z ujęcia „pedofila”, na którym ujawniono mężczyznę, który w mediach społecznościowych podawał nieprawdziwe dane, tj. swój wiek i korespondował z nieletnimi opublikowała Fundacja ECPU Polska: ŁOWCY PDF-ów, nagranie jest dostępne na ich stronie.

Młodzi użytkownicy Internetu intensywnie angażują się w media społecznościowe, lecz jedynie około połowa z nich zwraca uwagę na wiarygodność obserwowanych profili (49,9%) oraz ich autorów (48,6%) (NASK, 2023).

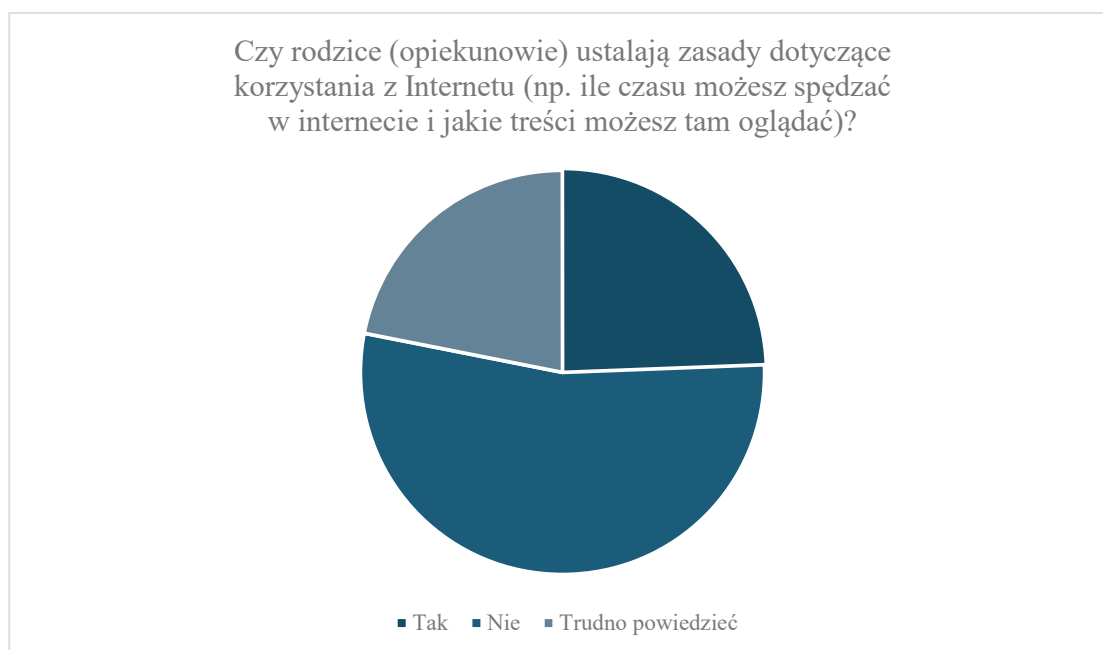

Rycina 1. Ranking popularności serwisów społecznościowych w grupie wiekowej 7-19 lat

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu NASK „Nastolatki 3.0”, s. 277.

Brak nadzoru dorosłych i niska świadomość dzieci co do zagrożeń powoduje, że ofiary często nie rozpoznają, że mają do czynienia z dorosłym manipulatorem.

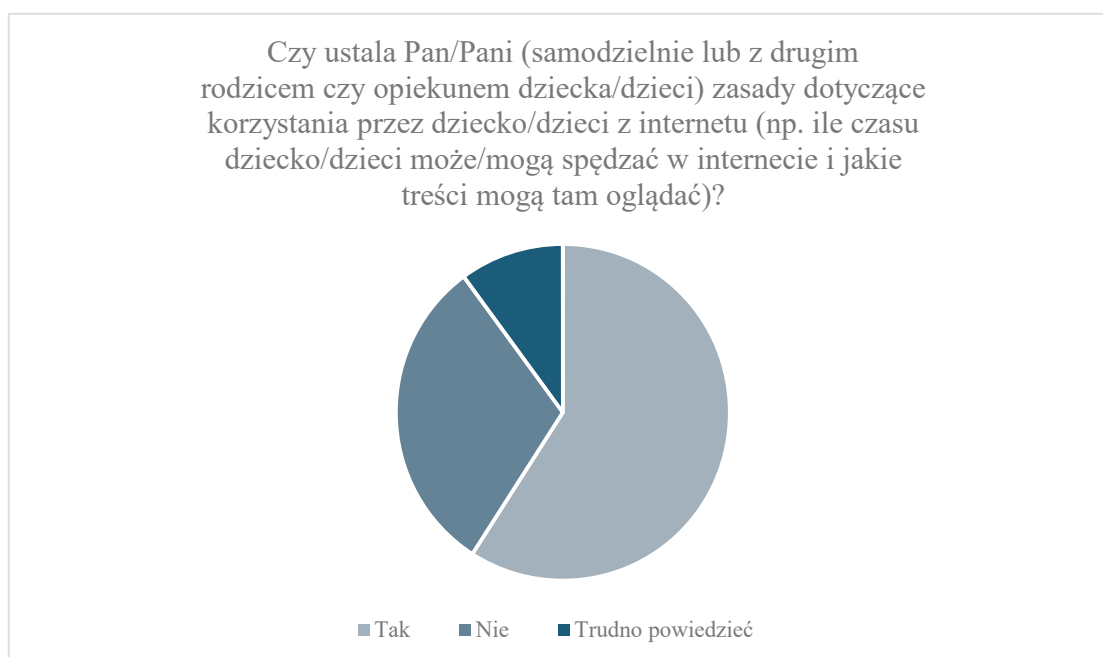
Z raportu ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców „Nastolatki 3.0” w ramach programu OSE (OSE to program sieci telekomunikacyjnej, dającej szkołom w całej Polsce możliwość podłączenia szybkiego, bezpłatnego i bezpiecznego Internetu. W ramach programu OSE prowadzone są także działania edukacyjno-informacyjne, promujące zasady bezpiecznego korzystania z technologii cyfrowych) przeprowadzonego przez Państwowy Instytut Badawczy NASK w 2022 roku wynika, że ponad połowa rodziców nastolatków nie ustala zasad korzystania z Internetu przez ich dzieci. Bowiem w odpowiedzi na pytanie „Czy rodzice (opiekunowie) ustalają zasady dotyczące korzystania z Internetu (np. ile czasu możesz spędzać w Internecie i jakie treści możesz tam oglądać)?” zaledwie 24,4% nastolatków udzieliło odpowiedzi „Tak”, z kolei 53,7% odpowiedziało na zadane pytanie „Nie”.

Rycina 2. Zakres rodzicielskiego ustalania zasad korzystania z Internetu z perspektywy dziecka

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu NASK „Nastolatki 3.0”, s. 161.

Rodzicom zostało zadane podobne pytanie, a mianowicie „Czy ustala Pan / Pani (samodzielnie lub z drugim rodzicem czy opiekunem dziecka / dzieci) zasady dotyczące korzystania przez dziecko / dzieci z Internetu (np. ile czasu dziecko/dzieci może/mogą spędzać w Internecie i jakie treści mogą tam oglądać)?”. Niemal 60% rodziców twierdzi, że ustala zasady. Z udzielonych odpowiedzi na to pytanie można wywnioskować i zauważyć wyraźną rozbieżność, która występuje między deklaracjami rodziców i ich dzieci w zakresie ustalania zasad korzystania z zasobów internetowych.

Rycina 3. Zakres rodzicielskiego ustalania zasad korzystania z Internetu z perspektywy rodzica

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu NASK „Nastolatki 3.0”, s. 161.

W dalszej części raportu opisano skuteczność kontroli rodzicielskiej ze względu na treści, jakie pociechy oglądają w Internecie. Jedna trzecia nastolatków nie była w stanie ocenić skuteczności działań rodziców. Nastolatkowie mają podzielone zdania na temat działań rodziców – 38,9% uznaje je za skuteczne, podczas gdy 28,9% młodzieży nie dostrzega ich efektywności. Natomiast zdecydowana większość rodziców, mianowicie aż 74,6% uważa swoje działania kontrolujące treści Internetowe za skuteczne. Wielu rodziców nie jest jednak świadomych tego, że podejmowane przez nich działania kontrolne nie są tak skuteczne jak myślą (Lange i in., 2023).

Zastosowanie sztucznej inteligencji i deepfake'ów

Nowoczesne technologie pozwalają tworzyć realistyczne, ale fałszywe treści wizualne – tzw. *deepfake'i*. Termin ten powstał z połączenia dwóch angielskich słów „deep” – od „deep learning”, czyli uczenia maszynowego z użyciem sieci neuronowych i „fake”, czyli słowa oznaczającego sztuczny, nieprawdziwy. Słowo to narodziło się w 2017 roku, gdy na portalu Reddit tworzono zdjęcia i filmy pornograficzne (CERT Polska, 2024). Termin *deepfake* określa wygenerowane przy użyciu sztucznej inteligencji media, tj. obrazy, filmy i dźwięki, które przedstawiają rzeczy nieistniejące bądź takie, które nie miały nigdy miejsca. Ponad 40% badanych w raporcie twierdzi, że w Internecie nie można odróżnić informacji prawdziwych od fałszywych (Lange i in., 2023). Technologia deepfake w rękach seksualnych szantażystów stanowi zagrożenie, ponieważ materiały wykorzystywane do szantażu mogą pochodzić m.in. z istniejących już nagrań wideo dostępnych na stronach o charakterze pornograficznym. Za pomocą specjalnych algorytmów treści te są przekształcane w sposób, który umożliwia na przykład zastąpienie twarzy osoby z oryginalnego nagrania na twarz osoby, która jest celem szantażu (Dagma. Bezpieczeństwo IT, 2023).

W kontekście groomingu sprawcy mogą wykorzystywać spreparowane zdjęcia lub wideo, np. w celu szantażu (*sextortion*) albo zacierania własnej tożsamości. Znaczenie terminu „sextortion” w internetowym słowniku Cambridge Dictionary brzmi następująco: „praktyka zmuszania kogoś do zrobienia czegoś, w szczególności do wykonania czynności seksualnych, poprzez grożenie opublikowaniem nagich zdjęć lub informacji seksualnych na jego temat”. AI może też pomagać w automatyzowaniu kontaktów z wieloma dziećmi równocześnie. Sprawcy ataków typu sextortion pobierają zdjęcia dzieci z mediów społecznościowych i za pomocą narzędzi AI, takich jak tzw. „undress AI”, usuwają ubrania, tworząc realistyczne, nagie wizerunki (Peckham, 2024). Sprawcy wygenerowane zdjęcia mogą zachować dla siebie lub udostępnić je i użyć w celu tzw. sextortion, co w dosłownym tłumaczeniu oznacza znęcanie się / wykorzystywanie lub jako forma porno zemsty.

Fundacja Internet Watch Foundation (IWF) w raporcie „How AI is being abused to create child sexual abuse imagery” z października 2023 r. ustaliła znaczące i rosnące zagrożenie, jakim jest technologia AI wykorzystywana do produkcji materiałów o molestowaniu seksualnym dzieci. Raport ujawnił obecność ponad 20 000 obrazów generowanych przez AI na forum dark web w ciągu jednego miesiąca, gdzie ponad 3000 przedstawiało przestępcze działania związane z wykorzystywaniem seksualnym dzieci. Od tego momentu problem eskalował i nadal ewoluuje. Sprawcy mają możliwość swobodnego pobrania potrzebnych im zasobów, które następnie zostaną przez nich wykorzystane do tworzenia takich zdjęć i generowania ich ilości poza siecią, bez możliwości monitorowania. Wszelkie narzędzia umożliwiają im edycję grafik, by osiągnąć pożądany efekt.

Kolejny raport IWF z lipca 2024 r. pt. „What has changed in the AI CSAM landscape?” ujawnił wzrost liczby materiałów generowanych przez sztuczną inteligencję, które przedstawiają molestowanie seksualne dzieci. Z ustaleń wynika, że na forum w darknecie dodano ponad 3500 nowych takich materiałów.

Organizacja ta odnotowuje gwałtowny wzrost liczby takich materiałów. IWF podkreśla, że materiały związane z wykorzystywaniem seksualnym dzieci, które generowane są przy użyciu sztucznej inteligencji są tak realistyczne, że wyglądają jak prawdziwe.

W obliczu rosnącego zagrożenia wykorzystywania AI do generowania fałszywych materiałów o charakterze seksualnym z udziałem dzieci, niezbędne jest podjęcie działań, aby chronić najmłodszych użytkowników Internetu.

Anonimowość i trudność identyfikacji sprawcy. Analiza przypadków

Mając na uwadze łatwość komunikacji z małoletnimi, szeroki dostęp do publikowanych przez nie informacji, a w szczególności z uwagi na anonimowość cyberprzestrzeni stanowi dla pedofilów atrakcyjną przestrzeń do działań (Wróbel-Delegacz, 2020).

Anonimowość sprawców utrudnia identyfikację i ściganie przestępstw związanych z groomingiem. Niepełne informacje o sprawcach oraz ich zdolność do skutecznego ukrywania swojej tożsamości w sieci stwarzają poważne wyzwanie dla organów ścigania.

Raporty instytucji takich jak NASK czy Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę wskazują, że grooming online dotyczy tysięcy dzieci rocznie – wiele z tych przypadków nigdy nie zostaje ujawnionych.

Na kategorię wykorzystywania seksualnego bez kontaktu fizycznego składają się m.in. uwodzenie dzieci w Internecie oraz niechciany sexting. W większości przypadków sprawcami uwodzenia w Internecie były osoby płci męskiej (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023).

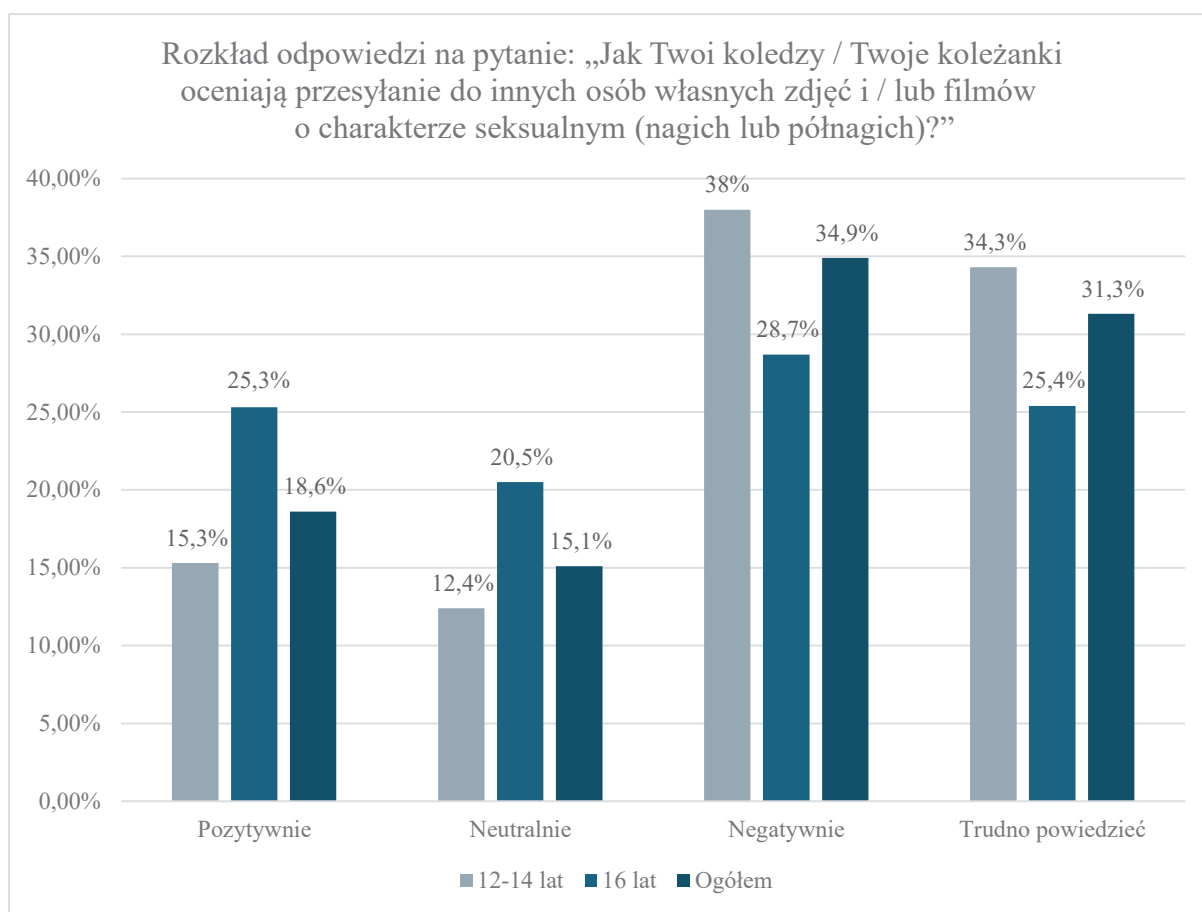
Tabela 1. Płeć sprawców uwodzenia dzieci w Internecie

Płeć	Procent uwodzonych dzieci w Internecie
Chłopiec / mężczyzna	78%
Dziewczyna / kobieta	14%
Inna	1%
Nie wiem	4%
Nie chcę odpowiadać na to pytanie	3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu „Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023”, s. 50.

Sexting wiąże się z przesyłaniem wiadomości tekstowych, które nacechowane są seksualnie (od ang. „sex” i „texting”). Mając na uwadze, że sieci zdobywa coraz młodszych użytkowników, takie praktyki wzbudzają niepokój związany z brakiem kontroli adresata nad tym do kogo mogą trafić wiadomości oraz jak odbiorca może je wykorzystać. Nawet kilkuletni użytkownicy Internetu mogą być zarówno odbiorcami, jak i twórcami takich treści.

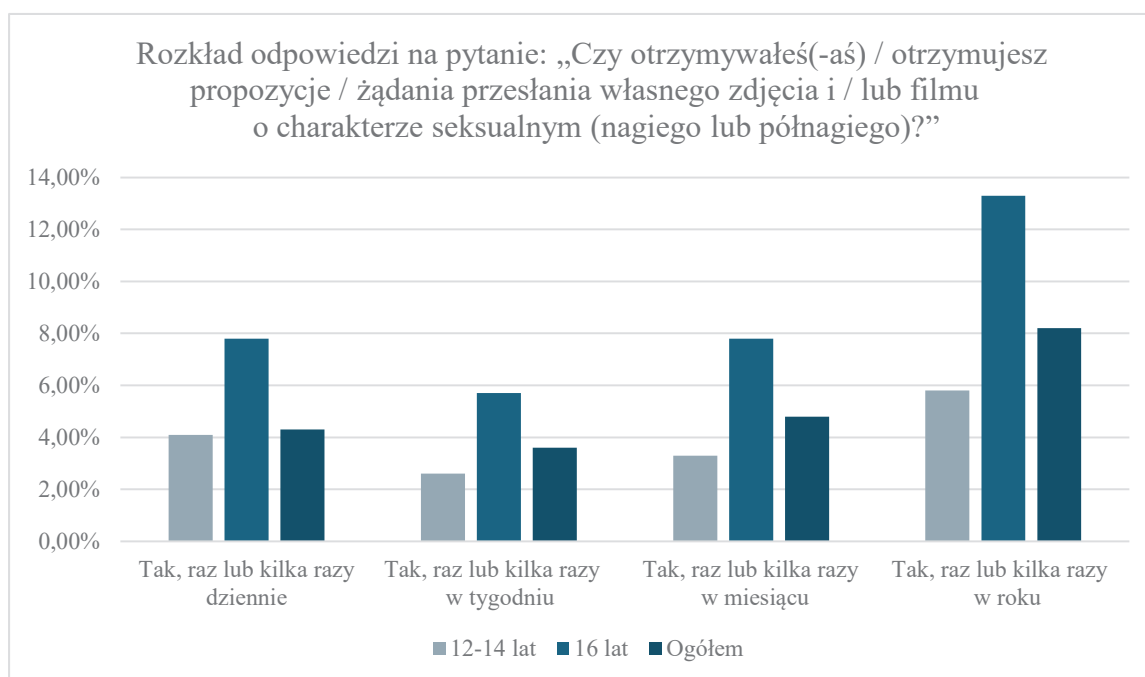
Dane z raportu „Nastolatki wobec pornografii cyfrowej. Trajektorie użytkowania” opracowanego przez NASK na podstawie badań ogólnopolskich (2022 r.) pokazują, że sexting traktowany jest przez młodych ludzi jako jedna z wielu aktywności w sieci. Blisko jeden na pięciu nastolatków (18,6%) nie dostrzega nic niewłaściwego w udostępnianiu innym osobom materiałów o takim charakterze. Już co czwarty młody człowiek (25,3%) ma pozytywne nastawienie do takich działań. Częściej krytyczne podejście do tego zjawiska prezentują młodszy ankietowani – wśród 12- i 14-latków negatywną opinię wyraża 38%.

Rycina 4. Ocena przesyłania treści o charakterze seksualnym

Źródło: opracowanie własne z podstawie raportu NASK „Nastolatki wobec pornografii cyfrowej”, s. 30.

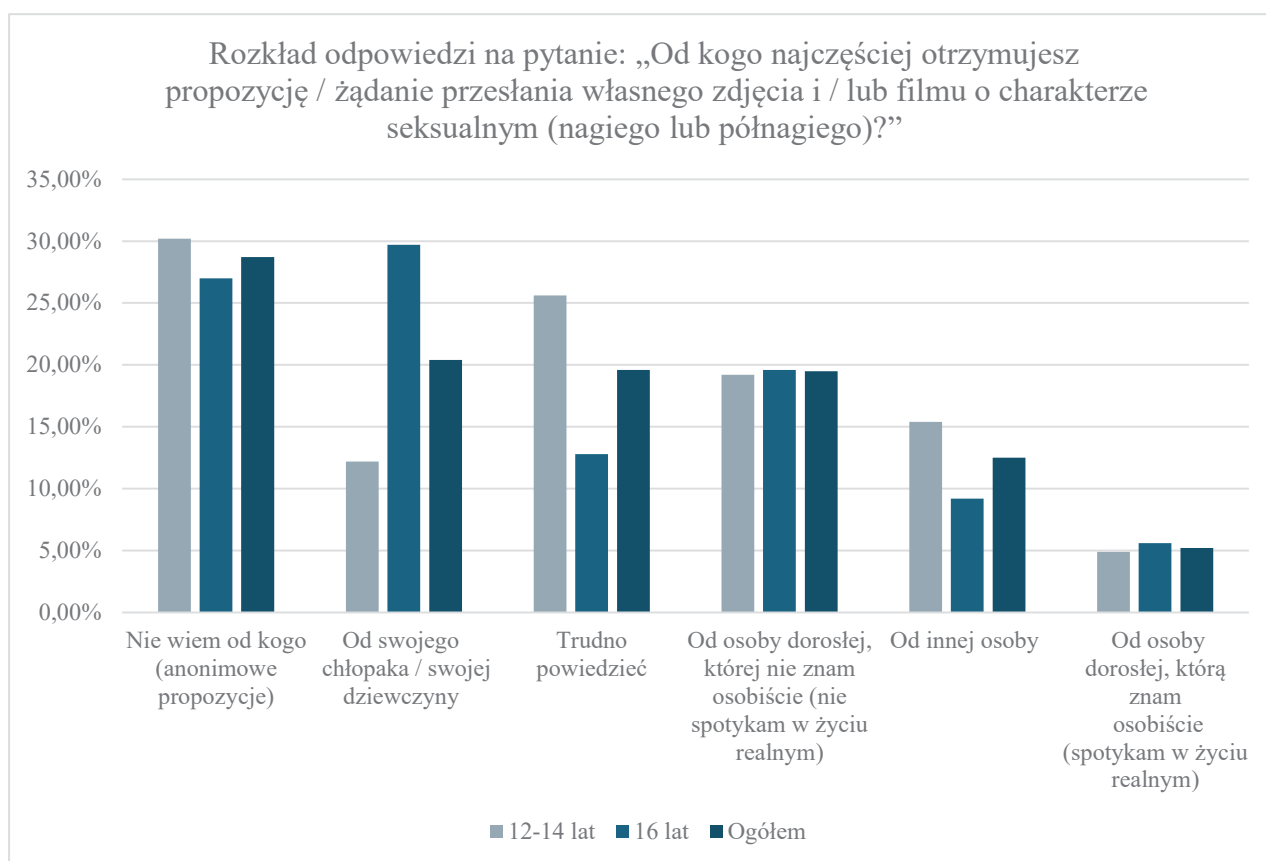
Z kolei w kwestii otrzymywania propozycji wysłania własnych materiałów blisko jeden na pięciu młodszych respondentów (20,4%) przyznał, że otrzymał lub nadal otrzymuje takie propozycje. Co dziesiąty z nich (10,0%) stwierdził, że takie sytuacje występują co najmniej raz lub kilka razy w miesiącu, a nawet częściej. Zarówno liczba tego rodzaju propozycji, jak i ich częstotliwość, wyraźnie wzrasta z wiekiem badanych. Ponad 40% najmłodszych ankietowanych internautów (41,5%) deklaruje, że doświadcza takich propozycji i żądań.

Rycina 5. Częstotliwość otrzymywania propozycji przesłania treści o charakterze seksualnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu NASK „Nastolatki wobec pornografii cyfrowej”, s. 33.

Najczęściej nastolatki otrzymują prośby lub żądania przesłania intymnych materiałów od anonimowych osób (28,7%), a takie sytuacje częściej dotyczą młodszych respondentów (30,2%). Niemal jedna trzecia badanych (29,7%) wskazuje, że tego rodzaju prośby pochodzą od osób, z którymi są w związku. Zaniepokojenie budzi fakt, że co piąty nastolatek (19,2%) dostaje takie zapytania od dorosłych, których nie zna osobiście, a 5,2% – od dorosłych, z którymi ma kontakt w życiu codziennym. Takie treści przyciągają uwagę nie tylko rówieśników, lecz także dorosłych i osób nieznanym, co niesie ze sobą ryzyko ich niewłaściwego wykorzystania.

Rycina 6. Spektrum nadawców wiadomości/propozycji seksualnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu NASK „Nastolatki wobec pornografii cyfrowej”, s. 35.

Zagrożenia społeczne i psychologiczne wynikające z groomingu

Ofiary groomingu – najczęściej dzieci i młodzież – doświadczają wielopoziomowej krzywdy, której konsekwencje mogą utrzymywać się przez lata. Grooming to nie tylko przestępstwo seksualne, ale także forma przemocy emocjonalnej i manipulacji psychologicznej. Relacja ze sprawcą może wydawać się ofierze pozytywna, co jest przede wszystkim efektem manipulacji, jednak z czasem dochodzi do poważnego naruszenia granic psychicznych, emocjonalnych i często fizycznych. Sprawca często staje się dla dziecka osobą zaufaną, „przyjacielem”, co potęguje poczucie winy i wstydu po ujawnieniu przestępstwa.

Psychiczne skutki groomingu to m.in.: depresja, lęki, ataki paniki, zaburzenia tożsamości seksualnej i obrazu ciała, poczucie winy i wstydu, zespół stresu pourazowego (PTSD), trudności w relacjach interpersonalnych i izolacja społeczna, a nawet myśli i próby samobójcze.

Dzieci po doświadczeniu groomingu często cierpią na przewlekły smutek, utratę zainteresowań czy epizody paniki. Objawy te mogą występować zarówno w krótkim okresie po ujawnieniu przemocy, jak i wiele lat później (McAlinden, 2006). Ofiary mogą mieć trudność z akceptacją własnej cielesności, doświadczają dyskomfortu wobec swojej seksualności, mogą mieć trudności w tworzeniu zdrowych relacji seksualnych w dorosłości (Craven i in., 2006). Groomer często wciąga ofiarę w relację opartą na iluzji dobrowolności i obopólności przez co dziecko może odczuwać winę za to, co się wydarzyło – zwłaszcza gdy emocjonalnie związało się ze sprawcą (Elliott i in., 1995). U wielu ofiar rozwija się PTSD, tj. zespół stresu pourazowego, który objawia się np.: natrętnymi wspomnieniami, koszmarami, nadmierną czujnością i unikaniem sytuacji przypominających o traumie (CAAGE, 2023). Dzieci często tracą zdolność do budowania zaufania, unikają bliskości emocjonalnej, czują się

„inne”. To może prowadzić do wyobcowania, izolacji, a nawet fobii społecznych (Whittle i in., 2013). U części ofiar pojawia się głęboka rozpacz, która może prowadzić do autoagresji, samookaleczeń i prób odebrania sobie życia, szczególnie gdy brakuje im wsparcia (Jonsson i in., 2019).

W sytuacjach długotrwałego groomingu u dziecka może rozwinąć się tzw. syndrom sztokholmski. Zjawisko to polega na emocjonalnym przywiązaniu ofiary do sprawcy, mimo jego przemocy. Dziecko może odczuwać lojalność, a nawet miłość do osoby, która je krzywdziła, co może utrudniać ujawnienie przemocy i skorzystanie z pomocy (Summit, 1983).

Wtórna wiktyimizacja i brak wsparcia społecznego

Wiktyimizacja wtórna występuje wtedy, gdy osoba poszkodowana wskutek przestępstwa doświadcza dodatkowego cierpienia ze strony otoczenia – rodziny, znajomych czy społeczności. Brak empatii, niesprawiedliwe oceny oraz raniące postawy często wynikają z ignorancji, uprzedzeń oraz trudności w zrozumieniu sytuacji osoby pokrzywdzonej. Niestety, stereotypy odgrywają tu znaczącą rolę, prowadząc do piętnowania i osądzania ofiary, zamiast jej wspierania. Takie zachowania są szczególnie dotkliwe dla osób dotkniętych przemocą domową oraz przestępstwami na tle seksualnym. Wciąż w środowiskach pokutuje przekonanie, że ofiara gwałtu sama sprowokowała sprawcę, że kobieta pozostająca w przemocowym związku godzi się na swój los albo że dziecko zasłużyło na surowe traktowanie. Takie przekonania powodują u ofiar, że milczą one o swoich przeżyciach lub niechętnie je ujawniają.

Ofiara oczekuje największego wsparcia i zrozumienia z najbliższego otoczenia, co wiąże się z zaufaniem do tych osób. W takiej sytuacji ofiara często napotyka na kwestionowanie jej wiarygodności, umniejszanie powagi doznanej krzywdy lub nawet usprawiedliwianie sprawcy. Brak reakcji, zrozumienia ze strony najbliższych może dodatkowo prowadzić do rezygnacji z poszukiwania pomocy, pogłębiając poczucie izolacji i bezradności.

Komitet Ministrów Rady Europy zdefiniował wiktyimizację wtórną jako wiktyimizację, która nie jest bezpośrednim efektem przestępczego czynu, ale taką, która „występuje z powodu reakcji instytucji lub indywidualnych osób w stosunku do ofiary” (Bieńkowska, 2018).

Wtórna wiktyimizacja stanowi poważny problem, ponieważ instytucje odpowiedzialne za ochronę praw pokrzywdzonych i egzekwowanie sprawiedliwości, do których zgłasza się ofiara (Policja, prokuratura, sąd, poradnia pedagogiczno-psychologiczna, pomoc społeczna) mogą nieświadomie przyczyniać się do dodatkowego cierpienia ofiar (Antoniak, 2012). Niestety zdarza się, że reakcje przedstawicieli tych instytucji są niewłaściwe i przyczyniają się do pogłębienia traumy, utrudniając proces dochodzenia sprawiedliwości. Takie sytuacje mogą wynikać z braku empatii, naruszenia prywatności, niewłaściwego traktowania ofiary, przesłuchań prowadzonych w niekomfortowy sposób, przerzucania winy na pokrzywdzonego (Dziergawka, 2024). Zdarza się, że ofiary są niejednokrotnie przesłuchiwane, za każdym razem przez inne osoby. W trakcie przesłuchań ofiara musi powracać wspomnieniami do negatywnych zdarzeń. Należy również podkreślić rolę mediów w procesie wtórnej wiktyimizacji, bowiem dziennikarze, dążąc do szczegółowego przedstawienia zdarzenia, często zdobywają i publikują informacje w sposób nastawiony na przyciągnięcie uwagi odbiorców. W pogoni za popularnością i sensacją nie zawsze uwzględniają emocje oraz trudne doświadczenia ofiar (Maliszewski, Lewandowski, 2023).

Wtórna wiktyimizacja może sprawić, że osoby poszkodowane zdecydują się nie zgłaszać przestępstwa, co może prowadzić do wzrostu liczby nieujawnionych przypadków, narastania społecznej obojętności wobec łamania prawa oraz przede wszystkim utrwalania bezkarności sprawców, którzy mogą ponownie skrzywdzić innych. W konsekwencji następuje wzrost zagrożenia przestępczością, dlatego istotne jest, aby właściwie reagować na sytuację ofiar i udzielać im wsparcia (Dziergawka, 2024).

Wpływ środowiska cyfrowego na percepcję zagrożenia

W dobie cyfryzacji dzieci i młodzież dorastając w świecie, w którym technologia jest obecna niemal w każdej sferze życia, nieco odmiennie postrzegają relacje międzyludzkie. Relacje online stają się normą, a pojęcia „prywatności” i „bezpieczeństwa” są często dla najmłodszych abstrakcyjne.

Współcześnie dzieci coraz częściej nawiązują i utrzymują kontakty z rówieśnikami w przestrzeni cyfrowej, zamiast spotykać się twarzą w twarz. Ich interakcje odbywają się głównie na platformach społecznościowych, czatach i forach internetowych, co sprawia, że komunikacja online staje się integralną częścią ich codzienności. Wiele młodych osób nie dostrzega granicy między światem cyfrowym a rzeczywistym, traktując internetowe znajomości na równi z tymi offline. Zjawisko to określane jest jako „virtual self” czyli koncepcja, która odnosi się do tożsamości, którą ktoś prezentuje w przestrzeni cyfrowej, wirtualnym świecie lub online. Tożsamość ta może być różna od rzeczywistego „ja”.

Dla wielu nastolatków pojęcie prywatności w świecie cyfrowym jest trudne do uchwycenia. Wychowane w erze Internetu, często nie zastanawiają się nad konsekwencjami udostępniania swoich danych osobowych, takich jak adresy, zdjęcia czy lokalizacja. Ponadto, kwestie bezpieczeństwa online bywają traktowane lekceważąco, ponieważ młodzi użytkownicy nie zawsze dostrzegają pełne spektrum zagrożeń, takich jak cyberprzemoc, uzależnienie od technologii czy manipulacje w sieci. Badania wskazują, że wiele młodych osób nie zdaje sobie sprawy z ryzyka związanego z publikowaniem prywatnych treści, zwłaszcza w kontaktach z nieznanymi. Brak świadomości w tym zakresie może prowadzić do poważnych konsekwencji, dlatego edukacja dotycząca ochrony danych osobowych i bezpiecznego korzystania z Internetu jest niezwykle istotna. Z danych z raportu NASK wynika, że „duża część młodzieży nie ma obaw związanych ze światem cyfrowym w kontekście uzależnienia od Internetu, hazardu, treści pornograficznych czy substancji psychoaktywnych” (Lange i in., 2023).

W kwestii groomingu dzieci często nie zdają sobie sprawy, że osoba, z którą rozmawiają w Internecie, może mieć złe intencje i nie być tym, za kogo się podaje. Podobnie wygląda to w przypadku sextortion – wiele dzieci i nastolatków nie zdaje sobie sprawy z konsekwencji udostępniania takich treści osobom poznanym w sieci, co może prowadzić do manipulacji, zastraszania i poważnych problemów emocjonalnych.

Rosnąca obecność technologii w życiu codziennym powoduje obniżenie czujności u ofiar i rodziców. Platformy społecznościowe takie jak Facebook, Instagram, TikTok, YouTube i inne generują niekończące się ilości treści, co może prowadzić do „zmęczenia informacyjnego”. W konsekwencji, użytkownicy mogą zignorować poważne zagrożenia. Ponadto rodzice często nie zdają sobie sprawy z pełnej skali zagrożeń w świecie cyfrowym. Rodzice zapytani o to czy ich dziecku zdarzyło się otrzymać czyjeś nagie lub półnagie zdjęcia za pośrednictwem Internetu zdecydowanie odpowiadali, że nie zdarzyło się to ich dziecku, a z deklaracji nastolatków wynika, że co trzeci z nich otrzymał takie pliki. Rodzice nie mają wiedzy na temat tego zjawiska (Lange i in., 2023). Ważne jest, aby rodzice w erze cyfrowej stali się bardziej świadomi zarówno zagrożeń, jak i narzędzi monitorowania i zarządzania aktywnością swoich pociech w internecie. Edukacja cyfrowa powinna nie tylko przekazywać wiedzę o potencjalnych zagrożeniach, ale również uczyć, jak rozmawiać z dziećmi na te tematy. Przykładowym poradnikiem bezpieczeństwa w Internecie są publikacje od Google, które mogą pomóc rodzicom chronić dzieci w sieci i budować świadomość na temat zagrożeń (Różalska, 2021).

Bardzo ważnym elementem, w kontekście profilaktyki, jest zapewnienie ofiarom groomingu dostępu do profesjonalnej pomocy psychologicznej oraz psychiatrycznej. Jak wspomniano wyżej, dzieci i młodzież, które doświadczyły tego typu przemocy, często zmagają się z trudnościami natury emocjonalnej i psychicznej, takimi jak stany lękowe, depresja czy komplikacje w nawiązywaniu i utrzymywaniu relacji interpersonalnych. Niekiedy terapia psychologiczna może stworzyć warunki,

w których ofiara poczuje się komfortowo i bezpiecznie, by móc otwarcie mówić o tym, co ją spotkało. Profesjonalna pomoc może stworzyć przestrzeń, gdzie dzieci będą mogły swobodnie dzielić się swoimi doświadczeniami, bez obaw o ocenę czy niezrozumienie.

Placówki szkolne odgrywają istotną rolę w życiu dziecka. Odpowiednio przygotowani nauczyciele mogą rozpoznać pierwsze sygnały i wdrożyć skuteczne środki, by przeciwdziałać eskalacji problemu. Ponadto programy edukacyjne i warsztaty w szkołach pełnią ważną funkcję w podnoszeniu świadomości dzieci i młodzieży na temat zagrożeń w Internecie.

Organizacje pozarządowe są ważnymi podmiotami w działaniach edukacyjnych. Ich działania często obejmują kampanie informacyjne, organizację warsztatów czy tworzenie materiałów edukacyjnych. Taką organizacją jest m.in. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, która prowadzi programy, mające na celu edukację dzieci na temat zagrożeń w Internecie.

Prawna ochrona dzieci w dobie cyfrowej transformacji

W dobie dynamicznego rozwoju technologii cyfrowych dzieci są coraz bardziej narażone na różnorodne formy przemocy i nadużyć w Internecie. Skuteczna ochrona prawna dzieci musi iść w parze z aktualnymi realiami cyfrowymi oraz dostosowywać się do zmieniających się metod działania sprawców.

W polskim systemie prawnym kluczową rolę w przeciwdziałaniu groomingowi odgrywa artkuł 200a Kodeksu karnego, który stanowi:

„§ 1. Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 4 lub art. 200, jak również produkcji lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.” (Kodeks karny, 1997).

Przepis ten wprowadzono do Kodeksu karnego ustawą z dnia 5 listopada 2009 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw.

Kodeks nie przewiduje możliwości ponoszenia odpowiedzialności za nieudolny grooming, gdyż wymogiem karalności groomingu jest zrealizowanie znamion, które określono w art. 200a § 1 lub 2 w całości (Małecki, 2022).

Oprócz tego istotne są również: art. 191a k.k., który dotyczy utrwalania wizerunku nagiej osoby bez jej zgody, art. 200 § 1 k.k. statuujący odpowiedzialność karną za obcowanie płciowe z małoletnim oraz art. 202 k.k. dotyczący m.in. rozpowszechniania lub prezentowania treści pornograficznych z udziałem małoletniego.

Polska jest stroną Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, zwanej Konwencją z Lanzarote. Konwencja ta zobowiązuje państwa m.in. do penalizacji groomingu, określanego w konwencji jako „nagabywanie dzieci dla celów seksualnych”, edukowania dzieci i dorosłych na temat zagrożeń, zapewnienia ofiarom wsparcia i ochrony, prowadzenia skutecznych śledztw z użyciem odpowiednich narzędzi technologicznych. Należy podkreślić, że konwencja uznaje za przestępstwo także usiłowanie nakłonięcia dziecka do spotkania offline po wcześniejszym kontakcie online. Implementacja Konwencji

z Lanzarote i nowelizacje kodeksu karnego są pozytywnymi krokami, które z pewnością odgrywają kluczową rolę w zwalczaniu przestępstw przeciwko najmłodszym użytkownikom Internetu.

Podsumowanie

Oczywistym jest, że Internet umożliwia rozwój człowieka, dostarczając mu wiedzy z różnych dziedzin. Stanowi on przestrzeń, w której człowiek może rozwijać swoje zainteresowania oraz umożliwia szybką i wygodną komunikację. Aczkolwiek należy zauważyć, iż transformacja technologiczna istotnie wpłynęła na dynamikę popełniania przestępstw na tle seksualnym w środowisku cyfrowym. Rozwój mobilnych aplikacji komunikacyjnych czy platform społecznościowych znacznie uprościł nawiązywanie kontaktu z osobami małoletnimi. Coraz wcześniejszy dostęp dzieci do technologii oraz rosnące znaczenie cyfryzacji życia społecznego sprawiło, że zjawisko to zyskało na intensywności. Choć postęp cyfryzacji ułatwił sprawcom działanie to jednocześnie umożliwił rozwój zaawansowanych narzędzi prewencji i detekcji, takich jak systemy monitorujące aktywność w sieci czy kampanie społeczne docierające do szerszego grona odbiorców. Skuteczna przeciwdziałalność przestępstwu groomingu wymaga zintegrowanych działań, które obejmować będą wspólne działanie technologii, instytucji państwowych, jak i działań edukacyjnych i profilaktycznych. Ochrona małoletnich w Internecie wymaga kompleksowych rozwiązań, które będą odpowiadać na wyzwania cyfrowej transformacji. Warte rozważenia jest wdrożenie podejścia systemowego, uwzględniającego wspólne działanie różnych sektorów społeczeństwa, w tym rodzin ofiar, szkół, organów ścigania. Dobrym przykładem mogłyby być kampanie społeczne prowadzone wspólnie przez szkoły i organy ścigania, mające na celu uświadomienie dzieciom zagrożeń wynikających z użytkowania Internetu.

Literatura:

1. Antoniak, P. (2012). Reakcja pracowników instytucji. W: L. Mazowiecka (red.), *Wiktyimizacja wtórna. Geneza, istota i rola w przekształcaniu polityki traktowania ofiar przestępstw*, cz. 1 (s. 45-51). Wolters Kluwer.
2. Bieńkowska, E. (2018). *Wiktymologia*. Wolters Kluwer.
3. CAAGE – the Campaign Against Adult Grooming. (2023). *PTSD and CPTSD*. Pobrane z: <https://www.caage.org/blog/ptsd-and-cptsd> (data dostępu: 08.05.2025).
4. CERT Polska. (2024). *Deepfake – definicja i historia*. Pobrane z: <https://cert.pl/posts/2024/09/deepfake-definicja/> (data dostępu: 05.05.2025).
5. Craven, S., Brown, S., Gilchrist, E. (2006). Sexual grooming of children: Review of literature and theoretical considerations. *Journal of Sexual Aggression*, 12(3), 287-299.
6. Dagma. Bezpieczeństwo IT. (2023). *AI i deepfake coraz częściej wykorzystywane do szantaży seksualnych*. Pobrane z: <https://blog.dagma.eu/pl/news/ai-i-deepfake-coraz-czesciej-wykorzystywane-do-szantaży-seksualnych?/com> (data dostępu: 07.05.2025).
7. Dziergawka, A. (2024). Wtórna wiktyimizacja ofiar przestępstw seksualnych – aspekty normatywne i praktyczne. *Prawo w działaniu. Sprawy karne*, 57, 164-188.
8. Elliott, M., Browne, K., Kilcoyne, J. (1995). Child sexual abuse prevention: What offenders tell us. *Child Abuse & Neglect*, 19(5), 579-594.
9. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. (2023). „Nigdy nie wiadomo, kto jest po drugiej stronie” – „Dziecko w Sieci”. Pobrane z: <https://fdds.pl/dzieckowsieci.html> (data dostępu: 09.05.2025).
10. Fundacja ECPU Polska: ŁOWCY PDF-ów. (2021). Pobrane z: https://www.facebook.com/ECPU-Polska/?locale=pl_PL (data dostępu: 09.05.2025).

11. Jonsson, L. S., Fredlund, C., Bladh, M., Priebe, G., Svedin, C. G. (2019). Online sexual abuse of adolescents by a perpetrator met online: a cross-sectional stud. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 13(32). <https://doi.org/10.1186/s13034-019-0292-1>
12. Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r. (Dz. U. z 2015 r. poz. 608).
13. Lange, R., Wrońska, A., Ładna, A., Kamiński, K., Błażej, M., Jankiewicz, A., Roślaniec, K., (red.). (2023). *Raport „Nastolatki 3.0”*. NASK. Pobrane z: https://www.nask.pl/media/2024/10/Thinkstat_RAPORT_nastolatki-3_0_ONLINE-2.pdf#page=1&zoom=auto,-272,842 (data dostępu: 07.05.2025).
14. Lenart-Kłosik, K., Kosik, M., Mazur, A. (2024). Grooming w perspektywie wychowania dzieci do odpowiedzialności cyfrowej. *The Prison System Review*, 2, 293-312. <https://doi.org/10.52694/ThPSR.2024.2.14>
15. Makaruk, K., Drabarek, K., Popyk, A., Wójcik, S. (2023). *Raport „Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023”*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.
16. Maliszewski, M., Lewandowski, P. (2023). Prawa ofiar w kontekście zapobiegania zjawisku wtórnej wiktymizacji. *Kwartalnik policyjny*, 1-2, 61-66.
17. Małecki, M., (2022). Odpowiedzialność karna za nieudolny grooming. W: B. Kmiecik, H. Elżanowska, J. Kotowska (red.), *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej w sieci: ochrona praw dziecka w przestrzeni Internetu* (s. 87-100). Difin.
18. McAlinden, A. M. (2006). ‘Setting ‘Em Up’: Personal, familial and institutional grooming in the sexual abuse of children. *Social & Legal Studies*, 15(3), 339-362. <https://doi.org/10.1177/0964663906066613>
19. Peckham, S. (2024). *Co to jest rozbieranie AI? Poradnik dla rodziców i opiekunów*. Internet Matters. Pobrano z: <https://www.internetmatters.org/pl/hub/news-blogs/what-is-undress-ai-guidance-for-parents-carers/> (data dostępu: 07.05.2025).
20. Pendziałek, N. (2023). Doświadczenie groomingu w perspektywie „cyfrowych tubylców”. *Edukacyjna Analiza Transakcyjna*, 12, 187-202. <https://doi.org/10.16926/eat.2023.12.10>
21. Pływaczewski, E. W., Dajowicz-Piesiecka, D., Jurgielewicz-Delegacz, E. (2022). *Prawo karne i kryminologia wobec kryzysów XXI wieku*. Wolters Kluwer.
22. Różalska, E. (2021). *Bezpieczeństwo dzieci w internecie – poznajcie sposoby Rady Rodziców Asów Internetu*. Blog Google Polska. Pobrane z: https://blog.google/intl/pl-pl/nawosci-firmie/programy-inicjatywy/2021_06_bezpieczenstwo-dzieci-w-internecie/ (data dostępu: 09.05.2025).
23. Summit, R. C. (1983). The child sexual abuse accommodation syndrome. *Child Abuse & Neglect*, 7(2), 177-193. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(83\)90070-4](https://doi.org/10.1016/0145-2134(83)90070-4)
24. Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2009 r. Nr 206, poz. 1589).
25. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553).
26. Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A., Collings, G. (2013). A review of young people’s vulnerabilities to online grooming. *Aggression and Violent Behavior*, 18(1), 135-146. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.11.008>
27. Wróbel-Delegacz, W. (2020). Grooming – zagrożenie dla bezpieczeństwa dzieci. *Doctrina. Studia społeczno-polityczne*, 15, 329-350.